

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМИ РИЗИКАМИ ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Становище української економіки, складність, нестабільність і динамічність зовнішнього середовища потребують від підприємства безперервного розвитку, реалізації свого потенціалу шляхом застосування сучасних підходів до управління, що відповідають сьогоднішнім умовам економіки та суспільства.

Одним із показників конкурентоспроможності господарської системи є ефективність системи управління охороною праці. Завдання системи охорони праці на підприємстві не повинні обмежуватися навчанням і перевіркою дотримання персоналом техніки безпеки, санітарно-гігієнічних умов праці, спрямованих на забезпечення необхідних умов праці в рамках законодавчих норм. Ефективним напрямком розвитку підприємства є трансформація системи охорони праці у систему безпеки праці, у якій акцентується увага на управлінні професійними ризиками.

Л. Басовський і В. Протасєв стверджують, що «ефективність може забезпечуватися за рахунок управління всіма видами діяльності та функціонування організації як єдиного цілого, що складається з кількох процесів, а не тільки за рахунок виробництва товарів, які пропонуються споживачеві» [1, с. 103]. На думку М. Грачова й А. Денисова, розробка нової структури управління охороною праці на основі управління професійними ризиками викликана необхідністю переходу від:

системи реагування на події та матеріальної компенсації небезпечних подій до системи оцінки й управління ризиками, усунення причин виникнення несприятливих наслідків;

системи покарань за невідповідність вимогам чинного законодавства до системи впровадження безпечних технологій, економічних стимулів забезпечення безпечних умов праці;

статусного облікового підходу до надання компенсацій працівникам до встановлення компенсацій, виходячи з реальних умов праці на робочому місці [2, с. 69]. Відсутність системного підходу до вирішення проблем охорони праці, низький рівень інформаційного забезпечення не дозволяють здійснювати ефективне управління охороною праці та, як наслідок, формувати науково обґрунтоване планування заходів щодо забезпечення безпеки виробничого процесу [3], а отже, щодо управління професійними ризиками.

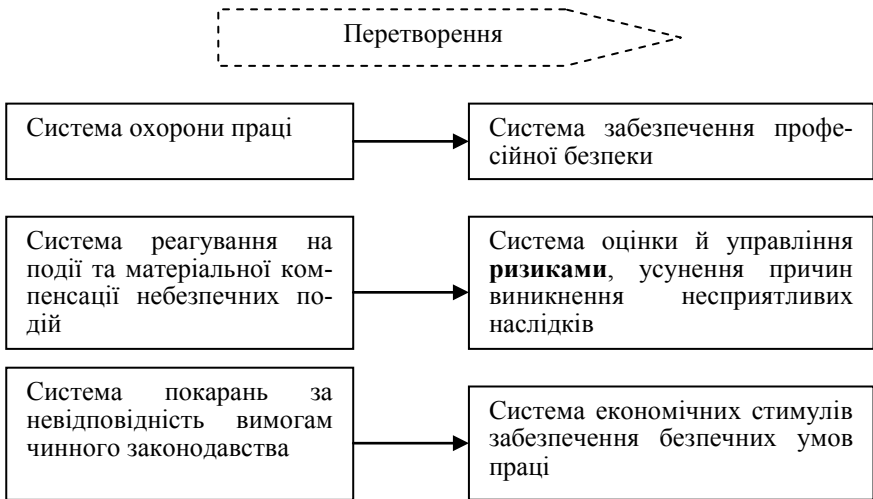
С. Пушенко формулює концепцію управління професійними ризиками в такий спосіб: «досягнення необхідного рівня виробничої безпеки працюючих можливе шляхом адаптації методології ризик-менеджменту до технологічних умов виробництва й організації охорони праці підприємства для виявлення видів ризиків, оцінки прийнятності та вироблення стратегії управління ризиками з метою мінімізації їх негативних наслідків при заданих обмеженнях на витрачені ресурси» [4, с. 212]. Слід урахувати, що в міжнародних нормах (зокрема, у європейському законодавстві) системи оцінки ризиків є основою управління бізнес-процесами. Так, оцінка професійних ризиків розглядається як початковий етап при визначенні підходів до управління безпекою і захистом здоров'я працівників, а також побудови системи охорони праці на підприємстві.

Сучасний підхід до організації робіт у сфері безпеки праці, який базується на міжнародному стандарті OHSAS 18001:2007 [5; 6], більшою мірою спрямований на превентивні заходи, засновані на ідентифікації небезпек, фіксації їх властивостей, вимірі параметрів шкідливого впливу й оцінці професійних ризиків, пов'язаних із загрозою завдання шкоди здоров'ю персоналу.

Метою статті є обґрунтування напрямку управління професійними ризиками як фактора розвитку підприємства.

При визначенні рівня ризиків для життя та здоров'я працівників, обумовлених трудовою діяльністю, МОП використовує оцінки «неприпустимий», «задовільний», «припустимий», «незначний». І. Новак, Н. Котова констатують, що рівень

ризиків в Україні підвищений із неприпустимого до задовільного, тоді як у країнах Європи він відповідає рівню «припустимий» [7], що обґрунтовує необхідність розвитку системи охорони праці на основі побудови ефективної системи управління професійними ризиками і забезпечення безпеки праці в Україні (рис. 1).

Рис. 1. Напрями перетворень підходів до охорони праці в умовах ринкової економіки

Таким чином, основними першорядними цілями системи забезпечення безпеки праці у сучасних умовах є:

підвищення ефективності робіт з управління професійною безпекою (акцент на забезпеченні безпеки);

мінімізація потенційних небезпек – ризиків (зниження виробничого травматизму і професійної безпеки);

поліпшення загальної результативності та підвищення економічної ефективності робіт з охорони праці;

дотримання та виконання законодавчих і нормативних вимог щодо охорони праці;

формування культури безпеки у системі соціальної відповідальності;

реалізація міжнародних норм і правил.

Досягнення цих цілей сприяє зростанню прибутку за рахунок збільшення продуктивності праці та підвищенню престижу підприємства з боку держави, інвесторів і партнерів.

Вирішуючи завдання виробництва технічного, маркетингового, технологічного і соціального характеру, керівництво підприємства може підвищити ефективність забезпечення професійної безпеки шляхом формування організаційної культури підприємства та культури безпеки працівників, яка сприяє вдосконаленню організації безпечної трудової діяльності на підприємстві. Необхідно враховувати, що проблеми безпеки праці входять у технологічний процес, тому без розв'язання питань технічного і технологічного характеру, модернізації виробництва їх вирішити дуже складно. Відомо, що власники підприємств не завжди вкладають гроші в неприбуткові напрями розвитку підприємств, однак законодавчі регламенти і суспільство вимагають акцентування уваги на забезпеченні безпеки та гігієни праці, тому завданням науки і практики є координація зусиль щодо розробки ефективних механізмів охорони праці на виробництві.

Основними інструментами забезпечення безпеки є: навчання працюючих безпеці праці, атестація робочих місць, забезпечення безпеки виробничих процесів, виробничого устаткування, будинків і споруд; забезпечення персоналу засобами індивідуального захисту від впливу шкідливих і небезпечних факторів виробництва; організація лікувально-профілактичного, санітарно-побутового обслуговування персоналу; організація медичного обслуговування та створення необхідного рівня забезпечення ним працівників; приведення санітарно-гігієнічних норм у відповідність до вимог законодавства і нормативних документів; вживання заходів щодо стимулювання роботи із забезпечення безпеки праці та ін. Складові системи управління безпекою праці наведено на рис. 2.

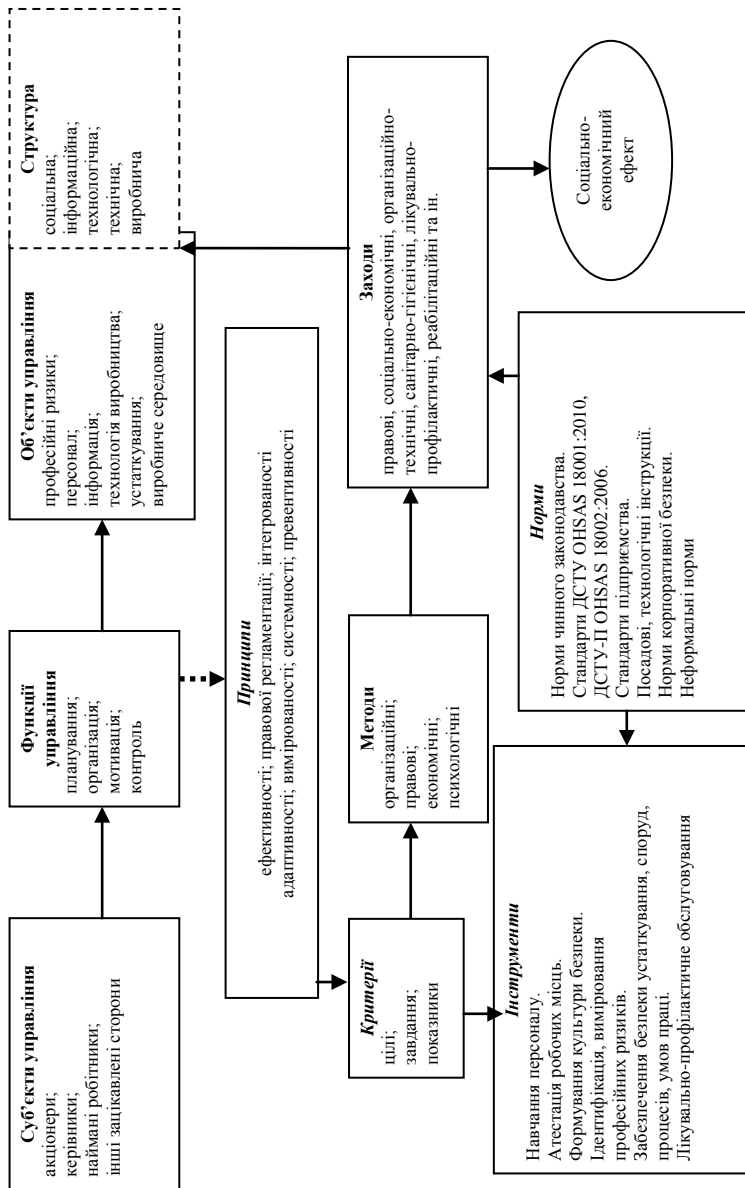

Рис. 2. Складові системи управління безпекою праці на підприємстві

Серед важелів забезпечення безпеки праці результативним є використання методів стандартизації. Визнання України країною з ринковою економікою, орієнтованою у європейський простір, визначає необхідність формування адекватних систем управління за міжнародними та європейськими стандартами, зокрема з питань безпеки праці на підприємствах.

Гармонізація найкращих світових практик, реалізованих в основі стандартів на системи управління, є, безумовно, перспективним напрямом розвитку менеджменту з урахуванням специфіки діяльності, завдань і бізнес-процесів організацій.

На основі джерела [8] автором удосконалено склад елементів забезпечення безпеки праці на підприємстві (див. таблицю).

Таблиця

Елементи забезпечення безпеки праці на підприємстві

Елементи	Зміст
Керівництво	Політика і цілі у сфері безпеки праці; відповідальність керівництва всіх рівнів, ініціатива керівництва
Структурні елементи	Інтегрована організація з охорони праці, управління безпекою праці та ризик-менеджменту; фахівці у сфері забезпечення безпеки праці; інформаційне забезпечення
Виробництво	Виробничий контроль; вхідний контроль матеріалів і устаткування; контроль за технологічними процесами, нормативні документи (стандарти, мотивація персоналу, робочі інструкції, посадові інструкції) атестація робочих місць, аудити системи управління гігієною та безпекою праці
Елементи процедур	Управління змінами на підприємстві, забезпечення якості, роботи з підрядниками, надійність технічних систем
Елементи технології	Інформація про процес виробництва; управління змінами в технології; аналіз ризиків і управління ризиками; план дії в надзвичайних ситуаціях
Персонал	Інформованість, конкретизація відповідальності у посадових інструкціях, кваліфікаційні вимоги, навчання, підвищення кваліфікації, формування культури безпеки тощо

Питання стандартизації систем управління обговорюються давно і мають свою еволюцію розвитку, особливо актуальними дані інструменти систематизації, універсалізації підходів до управління є в умовах глобалізації. Міжнародні стандарти на системи управління визнані у більшості розвинутих країн. Принципи та підходи, розкриті в даних документах, є результатом досягнень науки і практики, які регулярно переглядаються, з урахуванням удосконалення наукової думки.

Позитивний вплив на систему управління охороною праці впровадження вимог міжнародних стандартів визнаний владою, роботодавцями та працівниками в усьому світі. Модернізація системи управління охороною праці відповідно до вимог ДСТУ OHSAS 18001:2010, ДСТУ-П OHSAS 18002:2006 [5, 6] потребує зміни підходів до організації системи управління на підприємстві, а саме формування нормативно-правової бази таким чином, щоб система управління була підсистемою у системі управління виробництвом на підприємстві.

Упорядкування організаційних методів охорони праці, здійснення їх економічного аналізу дозволяють вибрати найбільш підходящі з них при створенні відповідної системи.

Передумовою створення ефективної системи управління професійними ризиками на підприємстві є діагностичний етап, у якому аналізуються такі складові:

- соціальна – теоретична підготовка персоналу щодо безпеки праці на виробництві;

- техніко-технологічний рівень безпеки устаткування, виробничих споруд, технологічного процесу;

- документальне забезпечення систем – наявність інструкцій, положень процедур з техніки безпеки й охорони праці.

Серед важелів забезпечення безпеки праці результативним є використання методів стандартизації. Визнання України країною з ринковою економікою, орієнтованою у європейський простір, визначає необхідність формування адекватних систем управління за міжнародними та європейськими стандартами, зокрема з питань безпеки праці на підприємствах.

Гармонізація найкращих світових практик, реалізованих в основі стандартів на системи управління, є, безумовно, перспективним напрямом розвитку менеджменту з урахуванням специфіки діяльності, завдань і бізнес-процесів організацій.

Крім того, за рахунок створення системи відповідальності за професійні ризики на підприємстві стає можливим зниження витрат на управлінські рішення стосовно професійних ризиків і підвищення якості системи управління професійними ризиками.

Висновки. Управління професійними ризиками є ефективним напрямом забезпечення розвитку підприємства. Визначено напрями перетворень підходів до охорони праці в умовах ринкової економіки, у яких наведено роль професійних ризиків. Розроблено систему управління безпекою праці на підприємстві, у якій визначено принципи, суб'єкти та об'єкти управління, критерії, методи, заходи, інструменти та норми.

Удосконалено елементи забезпечення безпеки праці на підставі використання міжнародних стандартів, в основі яких закладено фактор оптимізації професійних ризиків. Побудова системи забезпечення безпеки праці, зниження витрат на професійні ризики за рахунок зниження їх кількості, на підприємстві вивільняються додаткові кошти, які можливо направити на розвиток цільових напрямків функціонування.

Література

1. Басовский Л.Е. Управление качеством / Л.Е. Басовский, В.Б. Протасьев. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 212 с.

2. Грачев Н.Н. Аспект организационной культуры при оценке профессиональных рисков на предприятиях АПК / Н.Н. Грачев, А.В. Денисов // Вестник ФГОУ ВПО РГАТУ. – 2011. – №2 (10). – С. 69-70.

3. Стасева Е.В. Проблемы эффективного и научно-организованного управления охраной труда в организациях строительного комплекса / Е.В. Стасева // Вестник Волгогр. гос. арх.-строит. ун-та. Сер. Строительство и архитектура. – Волгоград: Волг. ГАСУ, 2011. – Вып. 24(43). – С. 103-112.

4. Пушенко С.Л. Идентификация факторов профессионального риска в повышении эффективности организации охраны труда на предприятиях стройиндустрии / С.Л. Пушенко // Научный вестник Воронежского ГАСУ. Сер. Строительство и архитектура. – 2012. – № 1 (25). – С. 211-217.

5. Системи управління гігієною та безпекою праці. Вимоги: ДСТУ ОHSAS 18001:2010 (OHSAS 18001:2007, IDT). – [Чинний від 01.01.2011 р.]. – К.: Держспоживстандарт України, 2011. – 20 с.

6. Система управління безпекою та гігієною праці. Основні принципи виконання вимог ОHSAS 18001 ДСТУ-П ОHSAS 18002:2006 (OHSAS 18002:2000, IDT). – [Чинний від 07.01.2007 р.]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 45 с.

7. Новак І.М. Формування сучасної системи професійної безпеки та охорони праці в Україні / І.М. Новак, Н.І. Котова // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1. – С. 110-117.

8. Томаков М.В. Построение эффективной системы управления охраной труда и промышленной безопасности корпорации в рамках системного подхода / М.В. Томаков // Известия Юго-Западного государственного университета. – 2012. – №4 (43), ч.2. – С.177-180.

Надійшла до редакції 26.11.2014 р.

Я.А. Жаліло, к.е.н.

ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ДІЛОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Реалізація економічної політики держави в ринковій економіці традиційно здійснюється виходячи з припущення про раціональність поведінки приватних економічних

© Я.А. Жаліло, 2014